

# A KALOT népfőiskoláiról

Már az 1930-as évek elején borzongás fogta el társadalmunk jobbik felét, ha arra gondolt, mi lesz hazánkkal, ha valami történelmi megpróbáltatás éri az országot. Hol az az erő, tisztesség és akarat, amely megmenthet bennünket a katasztrófától? Agrárnépességünk felemelésével újra erős és önálló nemzetté lehetünk. Erre a történelmi feladatra vállalkoztak a paraszt-népfőiskolák. Katolikus részről 1935-ben Szegeden P. Kerkai Jenő jezsuita és két civil munkatársa bontott zászlót. Jelszó: Parasztifjúság szervezkedj! Aztán Széchenyivel folytattuk: Tanulj, neveljétek ki magatokból a kiművelt emberfők sokaságát, neveljétek ki saját vezetőiteket, s együttes erővel vívjátok ki a szellemi és gazdasági függetlenséget, amelyben megerősödve talán újra magára talál a nemzet is. A megvalósítás két szakasza: a szervezkedés, az emberanyag válogatása; a második pedig: a tanulás, a népfőiskola.

Először három és fél napos beszélgetésekre hívtuk meg a Szeged környéki tanyák legényifjúságának a javát, 35–40-es csoportokban. Tarisznyából étkezünk, meleg étel csak délben volt, emeletes ágyakon aludtunk szalmazsákokon. De megtárgyaltuk tennivalóinkat. Mit, hogyan csináljunk. Az izzó hangulatú három napnak mindjárt az elején leszögeztük: mozgalmunk etikai alapon áll. Tetteink egyetlen értékmérője a lelkiismeret és a Krisztusból sugárzó erkölcs. Akinek ez nem tetszik, ne álljon közénk. Nyíltan megmondottuk azt is: a világnak nem az a baja, hogy tíz parancsolat van, hanem hogy kevesen tartják be. Erkölcsi alapállásunk fényében társadalmi és gazdasági magatartásunk több alapelvét is leszögeztük. Nem ismerjük el, hogy a proletársors, a nincstelenség, az állandó létbizonytalanság, a kiszolgáltatottság és minden társadalmi s szociális velejárója eleve elrendeltetésként súlyosodhat ártatlan milliók vállára. A szegénység lehet az ember keresztje, de a nyomor nem isteni elrendelés, a nyomor hitvány emberek keze műve, ezért megváltoztató. Aztán szó volt olyasmikről is, ami a parasztkort igen közelről érdekelte, erre is válaszoltunk. Például: a földet Isten minden embernek teremtette, hogy éljen rajta és boldoguljon, tehát a földbirtoktulajdon szentsége előttünk csak addig szentség, amíg ezt a történelmi változások okán és a szociális igazságosság jogán a föld nélküli parasztkort milliói nem követelik.

Hát ilyesmirel beszélgettünk ott a papok tanyáján, közben válogattuk a tehetséges, jövevény legényeket, mélyszántásra, népfőiskolára. 1940 őszéig 15 ezer falusi és tanyasi legényt vittünk át három és fél napos, úgynevezett agitatórképző tanfolyamon. Az ő munkájuk eredménye, hogy 1940 őszére több mint 2500 faluban, tanyaközpontban alakult KALOT-szervezet, a taglétszám pedig a pártoló tagokkal együtt fölözött a 300 ezret. Erre a nagyrészt már válogatott emberanyagra aztán lehetett népfőiskolát alapítani. Első, állandó jellegű népfőiskolánk 1940 őszén nyitotta meg kapuját, Érden. Az iskolában háromféle tanfolyam futott párhuzamosan. Először fiatal legények részére két és fél hónapos népfőiskola; másodsor a korabeliek 3–4 hetes gazdasági tanfolyama, kupecsképzés – mint a legények nevezték, és végül a nehéz fajsúlyú parasztkor, faluvezetők, a szegényvilág úgynevezett bandagazdái jöttek beszélgetésre. Néhány névre emlékeztem: Kovács Imre, Dobi István, Hajdu Kálmán, Német Lajos, Vörös Vince. A 108 személyes érdi népfőiskola hamarosan szűknek bizonyult, s 1942-ben már 16 népfőiskolánk működött. 1943-ra pedig ez a szám 20-ra emelkedett. Kimutatásunk szerint 1944. március 19-ig összesen 34 ezer parasztot vittünk át hosszabb-rövidebb tanfolyamon, a két és fél hónapos népfőiskolától a 12 hónaposig.

Ekkor már több mint 4000 faluban működött a KALOT, és taglétszáma erősen közelítette a félmilliót. Népfőiskolánk alapítási körülményei: kettőt vásároltunk, harmat magunk építettünk, hatot béreltünk és kilencet ajándékba kaptunk. Különösen az évi két és fél hónapos kulturális népfőiskolák voltak országos hírűek, tanítási módszerüket és tananyagukat hat népfőiskolánk követte. Világnézeti felvilágosítás, magyar történelem és irodalom, parasztság története, a szövetkezet kulturális és gazdasági lehetőségei falun, falu egészségügy, kert-Magyarország, európai magas-kultúra, városi kultúra és népi kultúra, hagyomány-művelés, tánc, ének, népi színjátszás stb. A tananyag mondanivalóját, savát-borsát természetesen mindig a világnézeti, társadalmi és gazdaságpolitikai alapelvek villanásai adták. Nyíltan hirdettük és irtuk: gazdasági berendezkedésünk rossz, mert nem érvényesül a szociális igazságosság szelleme a javak elosztásában. Ezért leváltandóknak és kicsereendőnek tekintjük. Szervezkedésünk útjából elhárítunk minden olyan akadályt, mely naiv gyermekhittel a helyzet változhatatlanságába kapaszkodik.

Az érdi népfőiskola nevelői és tanárai: Magyar Károly lelkész, Barasits Ferenc és Könyü Sándor tanító, Jankovich Ferenc költő, Muharai Elemér hagyománykutató, Molnár István tánctanár, Somogyi Imre író, Danis Jenő rendező, dr. Kádár Zoltán művészettörténész, Illésy Péter festőművész, Gál Károly néprajzos, dr. Farkas György főtitkár és magam is, mint a népfőiskola igazgatója. Nyolc népfőiskolánk vállalta a kert-Magyarország szakembereinek képzését. A növendékek 20–40 holdas kertészetben tanulták és gyakorolták a belterjes kertészkedés minden csínját-bínját, s államilag is elismert kertgazdák lettek.

Kassán szlovák–magyar, Ungváron ruszin–magyar népfőiskolák voltak. Tanítás persze anyanyelven. Német ajkú népfőiskolánk az ismert okok miatt nem volt. A német ajkúak a magyar népfőiskolák valamelyikében kaptak helyet, tanfolyamuk természetesen német nyelven folyt. A német nagykövetség nem jó szemmel nézte, és éles hangú tiltakozásokat adott be a magyar kormányunk a KALOT „aknamunkája” ellen. Szilágysomlyón az észak-erdélyi románság közé szorult magyarok részére úgynevezett szörvány-népfőiskolát alapítottunk. És végül a legkedvesebb népfőiskolánk, amely 1941-ben nyitotta meg kapuit, a Telepes Népfőiskola volt.



250 holdas gazdaságban tanulták fiaink a legkorszerűbb mezőgazdaság fogásait. Ezeket a legényeket a megvalósítandó földreform céljaira képeztük ki. Arra a földreformra, amelynek hitünk és akaratunk szerint hamarosan be kellett következnie.

Gyümölcsérésről ismerjük meg a fát! Vajon a KALOT népfőiskolások milyen termést hoztak? Sajnos csak szemelgetésre van hely. Az erdi népfőiskola után a kiképzett tancosok, énekes-színjátékosok minden nagyobb körzetben regös csapatokat szerveztek, úgy is mondhatnám, népi együtteseket. 20 regös csapatunk volt, egész évben járták a falvakat, tanyákat, és ha lehetőség volt, azonnal művelődési estet rendeztek. Természetesen ez nem mindenkinek tetszett, a falu többsége azonban boldog volt, szinte szétkapkodták a regösöket kosztara, szállásra. És a közönség? Kocsin, biciklin jöttek messze távolból. Csíksomlyón a pünkösdi játékok ünnepe legálább 70 ezer néző volt. Nézőter a Somlyó hegy oldala, a színpad pedig a hegy alja. De a műsor is méltó volt e roppant tömeghez. Muharai Mátyás király aranyszörű báránycímű népjátékát 500 legény és lány játszotta, s szünetben 300 legény járta a csürdöngölőt. Az ősi csíksomlyói székelő misztériumjátékok is valóságos földrengéssel dübörögtek a sokadalomtól.

A falu népfőiskolásaink meggyőző munkássága következtében egyre szomjasabban issza a régen látott és érzett igazi kultúrát. A családi-és az egyleti könyvtárak sebesen szaporodnak. Püskinélfolyószámlánk volt, később már egyik-másik helyen irodalmi mecénásként is jelentkezett a falu, például Simon István költőnk első verseskötetének a Bazsi KALOT a kiadója. Másfelé is futtattuk tehetségeinket. Csíksomlyói népfőiskolánkon egy, Kós Károly tervezte 10 hónapos faragó-népfőiskolát szerveztünk a székelő legényeknek, vezetőjük nem kisebb művész, mint Szervátiusz Jenő. Legényeink alkotásait ismerte és dicsérette Firenze, Helsinki közönsége. Aztán Érden megnyílt a Szépműves Műhely. Ide fiatal képzőművészeti főiskolások jártak ki. Kaptak műtermet, teljes ellátást, csak dolgozzanak, kísérletezzenek, keressék a nép lelkéből fakadó szépálmódások magasabb síkon való megfogalmazását. Ezekből a fiatal művészekből nem egy egyszerű eredményeket ért el. Kossuth-díjasunk is van.

Es mit tettünk a nagyobb darab kenyérért? Megalakítottuk a gazdasági szövetkezetet kétpengős részjeggyel. Több mint 100 ezer példányban megjelent ifjúsági lapunkban „adunk-veszünk” rovatot nyitottunk, és vagontételben cserélt gazdát a gyümölcs, a zöldség, tizezerszámban a facsemete. Különösen élénk volt a tojás- és baromfi-kereskedelem. Megindult mozgalmi munkásközvetítésünk, a munkanélküliek szervezett foglalkoztatása. Szolnokon például kefekötéssel foglalkoztak, Zala megyében cementtelep létesült, Endrődön halastó létesítésébe fogtak, a szegedi tőzgasdáság igazgatója kilencezer ivadékok ajánlott fel. 1938–1940 között már kétszázánál több, kereskedelemmel foglalkozó egyesület volt, fő mozgatója mindenütt a népfőiskolás. Az egyházasfalui népfőiskolánk által beindított téztafeldolgozó üzemben kilenc munkás naponta 300 kg téztaát dolgozott fel makaróninak, csíktészának, levestészának. Közben tovább folytak a kereskedelmi tanfolyamok, bizományosokat képeztünk ki, ezek függetlenek voltak a Hangyaboltoktól, és külön kaptak engedélyt a parasztot érdeklő cikkek árusítására. A falu nagyon szerette ezeket a bizományosokat, mert soha nem volt náluk hiánycikk. Az ellátást szerződéssel biztosítottuk. A GENE-RALLI Biztosító Intézet számára 600 biztosítási ügynököt képeztünk ki. Ragyogóan beváltak. Egyszer fiaink munkaversenyre hívták a régi ügynököket, győztek a kalotosok, Virág Laci, Csíkszentkirályi legényünk volt a legjobb, díja egy hasas tehén lett.

Legszebb teljesítményünk mégis az egegi KALOT-falu volt. 1942 augusztusában 19 katonaviselt legény menyasszonya jött Jánosiba, kétnapos lelkigyakorlatra, mert néhány napon belül ki-ki házasságot köt párjával, és mennek Egegre, ahol várja őket 20–20 hold föld, az ősi munka teljesen elvégezve, szobakonyhás lakás, a lakásban egyforma magyar bútor – a Csíksomlyói faragó-népfőiskola csinálta –, Viski Károly professzor tervezte a menyasszonyi ruhát, ez lett a telep népviselete. Még szép, rámás szárú csizmát is kaptak a fiatalok, piros és fekete színben, kívánság szerint. Az istállóban mindenkinek egy-egy hasas üsző, egy hasas sertés, 10 gödöllői kendermagos tyúk meg egy kakas. Persze, amint ez szokott lenni, ebbe a szépen alakuló közösségbe is beleköpött az ördög, a Belügyminisztériumtól megkaptuk az értesítést, hogy a kért 5000 forint családonkénti ONCSA-kölcsönt nem adják meg, csak 3000 forint jut fejenként. Meg kell jegyeznünk, hogy abban az időben – Kerék Mihály szerint – 12–17 ezer forintba is került egy-egy család telepítése. Mi 5000 forintos költségvetést adtunk be, és ezt faragták le 3000-re. Országos botrány! Számítottam ugyan a fiúk józan gondolkodására, a népfőiskolai nevelés teherbíró képességére, de azért bizony hebegve mentem le és közöltem, azt üzeni a BM, hogy ennek a telepítésnek nem szabad sikerülni. Éreztem, hogy a kráter forr mindegyikben, és éppen kitörés előtt áll. De van megoldás – mondtam, s előadtam, hogy nem egyénileg kezdünk gazdálkodni, hanem közösen. A három legtöbbet teljesítő tagot a közös jövedelemből évente önállósítjuk. Beindult a munka. Egyszer levelet kapok az egyik asszonytól, ha lehet, hát látogassam meg őket. Ez már tavasz felé volt. Morcos arcok, kitörésig feszülő hangulat várt. A férfiak nem akarnak szólni, az egyik asszony állt fel. Nem lehet az kérem, hogy férjeink agyondolgozzák magukat, mert mindegyik elsőnek akar önálló lenni. Egyik-másik éjszaka is felkel, hogy egy-egy rendet levágjon, vagy a krumplit megkapálja. Az uram is 10–20 kilót fogyott már. Nem mehet ez így, kérem. Akkor közösen megállapítottuk, hogy mennyit szabad dolgozni és erre a rendre Lugosy Pista telepíró ügyelt fel. A termés gyönyörű volt, bőven futotta önállósításra is, és a telep lakói boldogok, nagyon boldogok voltak. Aztán az asszonyok elnehezdedtek, és tavasszal megérkezett az első kisgyerekek is, akiért minden, de minden történt a telepen.

Ugrin József